

अर्थ

“अर्थ एव प्रधानः” इति कौटिल्यः अर्थमूली घर्मकामाविति ।
—कौटिलीय अर्थशास्त्र

वर्ष ३३

पुणे, बुधवार ३ मे, १९६७

अंक ८

वैश्य कौ-ऑपरेटिव्ह बँक लि.

स्थापना : १९४५]

७, मुगमाट रस्ता, मुंबई-४.

[टेलिफोन ३५६५०९

- (१) बचत खाते :—व्याजाचा दर : द. सा. द. शे. रु. ४=००
- (२) महाराष्ट्र राज्यातील प्रमुख गावांवर डिमांड ड्राफ्ट उपलब्ध
- (३) खास बचत योजना :—घरी बसून खात्यात पैसे भरता येतात.

अधिक तपशिलासाठी लिहा अथवा भेटा.

मॅनेजर—ना. शं. कानिटकर

दातांच्या स्वच्छतेसाठी

★ माकडछाप म्हणजेच काळी टूथ पावडर ★

सरदारगृह

मुंबईत राहण्याची व भोजनाची उत्तम सोय.
मंगलकार्ये व मेजवान्या यांसाठी सोईस्कर ठिकाण.

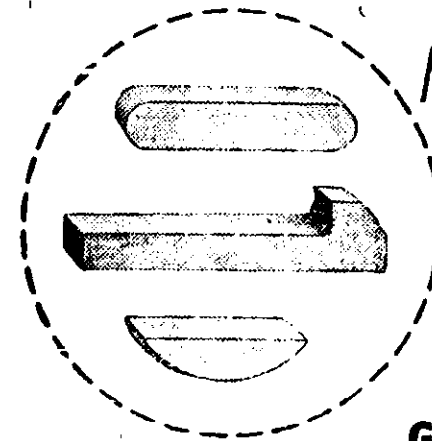
— आमची वैशिष्ट्ये —

- * हीरकौत्सवानिमित्त अद्ययावत पद्धतीचे भोजनगृह व अनेक प्रकारच्या सुखसोई.
- * टिळक जन्मशताब्दीदिनी लोकमान्यांचे सरदारगृहात केलेले स्मारक.

फोन नं. :- ३८३३७] सरदारगृह प्रा. लि. [तार-सरदारगृह

क्रॉफर्ड मार्केटजवळ, मुंबई २.

BUT FOR KEY APPLICATION TO MACHINES

Make doubly sure
by fitting

MANUFACTURERS OF
MACHINE SPARE PARTS & TOOLS

GADRE BANDHU
MADHAVNAGAR (S.R.)
INDIA

इंडोनेशियाचे व्यापारमंडळ—भारत सरकारने इंडोनेशियाला १० कोटी रुपयांचे कर्ज मंजूर केले आहे. ह्या कर्जाचा उपयोग करून भारताशी व्यापार कसा वाढविता येईल ह्याची पाहणी करण्यासाठी इंडोनेशियाचे एक व्यापारमंडळ भारताला भेट देणार आहे. इंडोनेशियाला माल निर्यात करण्यास अद्याप प्रारंभ झालेला नाही. पण मालासंबंधी विचारणा करण्यात येत आहे.

जवानांसाठी गोठविलेले मांस—भारताच्या उत्तर सरहद्दीवर राखण करणाऱ्या सैनिकांना गोठविलेल्या डबाबंद मांसाचा पुरवठा करण्याची योजना संरक्षण खात्याने तयार केली आहे. आग्रा येथे असे अन्न तयार करण्याचा एक कारखाना उभारण्यात येत आहे. ह्या कारखान्यात फक्त बोकडांचे मांस तयार करण्यात येईल. जवानांना अन्नाचा पुरवठा करणे त्यामुळे सोपे होणार आहे.

श्रीमंतांना स्वस्त धान्य द्यावे काय ?—पश्चिम बंगालचे अन्नमंत्री डॉ. पी. सी. घोष ह्यांनी असे मत व्यक्त केले आहे की राज्यातील ४ लाख, २० हजार प्रातिक्रम भरण्या लोकांना शिवावाटपाच्या डुकानांतून स्वस्त दराने धान्याचा पुरवठा करण्यात येऊ नये. त्यांच्या मताने ह्या लोकांना जास्त पैसे देऊन धान्य विकत घेता येईल. राज्य सरकारने ह्या बाबतीत अद्याप निश्चित धोरण ठरविलेले नाही.

पाकिस्तानामधील नफेबाजी—लाहोरमध्ये प्रसिद्ध होणाऱ्या एका नियतकालिकाने पाकिस्तानमधील मोटार सर्व्हिसच्या मालकांनी केलेल्या नफेबाजीवर प्रकाश टाकला आहे. गेल्या महिन्यात पाकिस्तानमधील रेल्वे कामगारांनी संप केला होता. त्या वेळी मोटार सर्व्हिसच्या मालकांनी उताळकडून भरमसाठ दराने पैसे घेतले. लाहोर ते गुजराणवाला हे ४० मैलांचे अंतर जाण्यासाठी प्रवाशांकडून १० रुपये दर आकारण्यात आला. पूर्वी ह्याच प्रवासासाठी काही आणेच द्यावे लागत.

मोटारींच्या चोऱ्यांत वाढ—गेल्या १२ महिन्यांच्या अवधीत भारतामधील मोटारींच्या चोऱ्या ७ ते ८ टक्क्यांनी वाढल्या आहेत. बहुतेक मोठ्या शहरांतून म्हणजे दिल्ली, मुंबई, कलकत्ता व मद्रास ह्या शहरांतून ही वाढ अधिक झाली आहे. आंतरराष्ट्रीय पोलिस संघटनेने मोटारींच्या चोऱ्या थांबविण्यासाठी उपाय शोधण्याचे प्रयत्न चालविले आहेत.

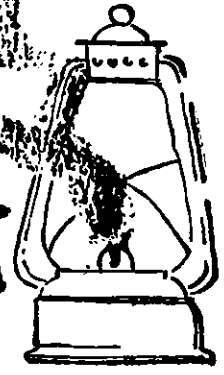
खताचा सहकारी कारखाना—सहकारी तत्त्वावर चालविण्यात यावयाच्या एका रासायनिक खताच्या उभारणीविषयी अमेरिकेतून आलेल्या एका तुकडीने प्राथमिक पाहणी केली आहे. संकल्पित कारखान्याच्या उभारणीसाठी ९ कोटी डॉलर्स अथवा ६७.५ कोटी रुपये खर्च येणार आहे. कारखान्यात दरसाल २ लाख टन नत्रयुक्त खते उत्पादन करू शकणारी यंत्रसामग्री बसविण्यात यावयाची आहे.

समाजशिक्षणमालेचे प्रकाशन

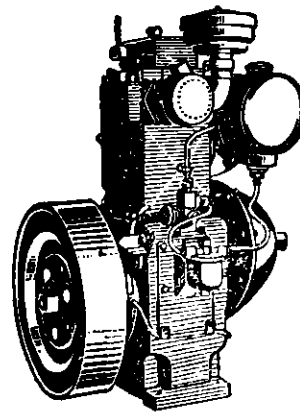
आपली चलनी नोट

लेखक : श्री. श्री. वा. काळे, संपादक, 'अर्थ'
किंमत ५० पैसे. २०-२-६७ रोजी प्रसिद्ध झाले.

धूर म्हणजेच
संकटाला
आमंत्रण...

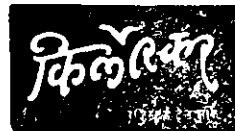
परंतु
किलोस्कर डिझेल एंजिन
वापरण्याने धूरही होत नाही व
संकटेही उपस्थित होत नाहीत...

बहुधा, प्रत्येक दोन शेतकऱ्यांमध्ये एकतरी किलोस्कर डिझेल एंजिनचा माहक असतो.

शेतकरी व कामाहतदार यांना भरपूर पैसा मिळविण्यास मदत करणारी, असा लौकिक या अति उत्कृष्ट असा किलोस्कर डिझेल एंजिनांच्या काळीसमतेमुळे संपादन केला आहे.

विनशासाठी व अजोड कार्यक्षमता आपल्या उत्पादनांत अधिक भव घालील. शिवाय ती ठिकठिकाणी सहजरित्या हलविता येतात, इतकेच नव्हे तर त्यांतील यांत्रिक तुटे भाग बदलण्यास आपल्याला कुणावरही अवलंबून राहाण्याची गरज पडत नाही. विद्योन्तरची सेवा व तुटे भाग मिळण्याची हमी दिली जाते. ही निराळीच.

डिझेल एंजिन्स

३ ते १५ हॉर्स पॉवर

किलोस्कर ऑइल एंजिन्स लिमिटेड.

एम्प्लायर्स रोड, पुणे-३ (भारत)

अर्थ

बुधवार, ३ मे, १९६७

संस्थापक :
प्रा. वामन गोविंद काळे

संपादक :
श्रीपाद वामन काळे

राहणीचे मान सुधारण्यास अवकाश आहे भारताच्या अर्थव्यवस्थेचा संक्रमणकाल

मध्यवर्ती सरकारचे नियोजन मंत्री श्री. अशोक मेहता ह्यांनी एका परदेशी वार्ताहराला दिलेल्या मुलाखतीत भारताच्या अर्थव्यवस्थेची सद्यःस्थिती आणि भवितव्य ह्यांविषयी विचार व्यक्त केले आहेत. ते म्हणाले की, गेली १५ वर्षे भारतामधील उत्पादनाच्या पद्धतीत बदल घडून येत आहे. बदल घडून येण्याची ही अवस्था आणखी १५ वर्षे चालू राहण्याची शक्यता आहे. भारताची अर्थव्यवस्था सध्या अशा एका संक्रमणकालातून जात आहे की ज्या अवस्थेत मोठ्या प्रमाणावर भांडवलाची गुंतवणूक करणे आवश्यक आहे. परंतु ह्या गुंतवणुकीपासून लोकांच्या राहणीच्या मानात त्वरित सुधारणा मात्र होऊ शकणार नाही. ह्याचाच अर्थ असा की, लोकांच्या उपभोग्य वस्तूंच्या वापरात येत्या १०-१२ वर्षांत तरी विशेष वाढ होणार नाही. ह्या परिस्थितीची योग्य ती जाणीव परदेशांना तर झाली पाहिजेच; परंतु देशातील लोकांकडूनही अशा जाणिवेचा प्रतिसाद मिळाला पाहिजे. ह्या बाबतीत रशियाचे उदाहरण समजून घेण्यासारखे आहे. रशियन अर्थव्यवस्थेच्याही प्राथमिक अवस्थेत मोठी भांडवल-गुंतवणूक करावी लागली आणि लोकांच्या उपभोगावर नियंत्रण ठेवावे लागले. जर्मनीच्या लोकांनाही ह्या अवस्थेतून जावे लागलेले आहे. अर्थव्यवस्थेचा विकास होत असताना लोकांत मवनवीन कौशल्ये प्रसूत होत जातात, अधिक रोजगार मिळण्याच्या संधी उपलब्ध होत जातात आणि सर्व अर्थ-रचनेचे संक्रमण होऊ लागते. लोकांच्या उत्पन्नात भर घालण्याची भारताची इच्छा आहेच; पण त्याचबरोबर त्यांना नवीन दिशा दाखविण्याचे प्रयत्नही करण्यात येतील. असे असले तरी लोकांच्या राहणीच्या मानात लक्षात भरण्यासारखा फरक पडण्यास १९७५ साल उजाडेल, ही वस्तुस्थिती आहे.

ह्या सुमारास भारताचे राष्ट्रीय उत्पन्न तर वाढलेले असेलच पण वाढत्या उत्पन्नाबरोबर बचतीचा दरही वाढत जाईल. परदेशांकडून मदत घेण्याच्या अवस्थेबाहेर भारत कधी पडेल असा प्रश्न विचारण्यात आला असता श्री. मेहता म्हणाले की, भारत हा देश वसाहतीच्या मागासलेल्या स्थितीतून बाहेर पडत आहे. त्यामुळे तो अर्थातच गरीब आहे. ह्या दारिद्र्याचा परिणाम दोन तऱ्हेने दिसून येतो. दारिद्र्यामुळे देशातील साधनसंपत्तीची बचत

करणे साधत नाही. शिवाय आर्थिक विकासाला लागणारे सर्व परदेशीय चलनही मिळविता येत नाही. तथापि बचतीचा दर वाढविण्याचा प्रयत्न करण्यात येत आहेत. १९५१ साली बचतीचा दर राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या ५ टक्के होता. १९७०-७१ च्या सुमारास हा दर १५ ते १६ टक्क्यांपर्यंत जाईल अशी अपेक्षा आहे. चौथ्या पंचवार्षिक योजनेअखेर हा दर गाठण्यात यश आले तर १९७५-७६ च्या सुमारास म्हणजे पाचव्या पंचवार्षिक योजने अखेर तो २० टक्क्यांपर्यंत जाणे शक्यतेच्या कोटीत येईल. तसे झाल्यास ह्यानंतरच्या कालात भारत घेतलेली परदेशीय कर्जे परत देण्यास प्रारंभ करील. ह्याचा अर्थ असा की ह्या कालखंडात त्या वेळी भांडवल गुंतवणुकीचा दर हा बचतीच्या दरापेक्षा कमी झालेला असेल. परंतु येत्या १० वर्षांच्या अवधीत मात्र भारताला केवळ स्वतःच्याच साधनसंपत्तीवर विसंबून राहता येणार नाही. कारण ह्या कालात हिंदी अर्थव्यवस्थेची मूलभूत रचनाच बदलत जात जाईल. हा बदल घडून येत असताना लोकांना फार मोठ्या प्रमाणावर स्वार्थत्याग करावा लागेल. तथापि, मित्र देशांकडून भारताला मदत मिळत राहिली तर लोकांना सध्यापेक्षाही अधिक त्याग करण्याची पाळी येणार नाही, अशी अपेक्षा आहे.

लष्करी करारातून बाहेर पडण्याची सूचना

भारत-पाकिस्तान संघर्षाचे जनक व पाकिस्तानचे माजी परराष्ट्र मंत्री मि. झुल्फिकार अली भुत्तो ह्यांनी पाकिस्तानने सैटो आणि सिएटो ह्या लष्करी करारातून आपले अंग काढून घ्यावे अशी सूचना केली आहे. अमेरिकेने पाकिस्तानला व भारताला लष्करी मदत चालू न करण्याचा जो निर्णय घेतला आहे, तो त्यांना नापसंत आहे. रावळपिंडी येथील वकिलांच्या सभेत बोलताना ते म्हणाले की अमेरिकेच्या ह्या निर्णयाचा हेतू पाकिस्तान व भारत ह्यांना चीनविरोधी दावणीत बांधण्याचा आहे. अमेरिकेच्या जागतिक लष्करी डावपेचातील एक पाऊल म्हणूनच ह्या निर्णयाकडे पाहिले पाहिजे. चीनविरुद्ध पाश्चिमात्य देशांनी जी आघाडी उघडली आहे, त्यात पाकिस्तानला गोवण्याचा अमेरिकेचा उद्देश आहे. पाकिस्तानने आर्थिकदृष्ट्या स्वावलंबी बनण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे; कारण, परदेशीय मदती-मागोमाग परदेशीय हस्तक्षेपही आलाच.

रशिया व भारत यांच्यातील वाढता व्यापार

१९५३ पासून भारत व रशिया ह्यांच्यातील व्यापार लक्षात घेण्यासारख्या गतीने वाढत चाललेला आहे. परस्परांना फायद्याचे ठरतील अशा प्रकारचे व्यापार करून हे साधण्यात आले आहे. १९५३ साली उभयता देशांत पहिला दीर्घ मुदतीचा म्हणजे ५ वर्षांचा करार करण्यात आला. व्यापारी संबंध वाढून आर्थिक देवाण-घेवाण अधिक प्रमाणावर व्हावी म्हणून दुसरा व्यापारी करार १९५८ साली करण्यात आला. त्यामुळे उभयता देशांतील व्यापारी सहकार्य खूपच वाढीला लागले. १९५३ साली दोन्ही देशांमधील व्यापार १ कोटी रुपयांचा झाला होता, तो १९५८ साली ८८ कोटी रुपयांपर्यंत वाढला आणि १९६४ साली तर हा आकडा १५० कोटी रुपयांच्या घरात गेला. १९६३ च्या जूनमध्ये उभयता देशांच्या दरम्यान तिसरा व्यापारी करार करण्यात आला. त्याच्या अंमलबजावणीस जानेवारी १९६४ पासून सुरुवात झाली. त्याची मुदत ५ वर्षांची आहे. १९६६ मध्ये ह्या कराराची मुदत वाढवून ती १९७० अखेरपर्यंतची करण्यात आली. नव्या दुरुस्त करारात ठरविण्यात आल्याप्रमाणे उभयता देशांतील व्यापारी देवाण-घेवाण २,०४८ कोटी रुपयांपर्यंत होईल. त्यात १,०२४ रुपये किमतीच्या मालाची निर्यात होईल आणि १,०२४ रुपये किमतीच्या मालाची आयात होईल. दुरुस्त करारात एक बाब महत्त्वाची आहे. भारतानून निर्यात करण्यात येणाऱ्या मालात अधिक विविधता आणण्यात येणार आहे. नेहमीच्या परंपरागत निर्यात मालाची निर्यात वाढविण्यासही अधिक सवड ठेवण्यात आली आहे. आता रशिया हे भारताचे तिसऱ्या क्रमांकाचे गिन्हाईक झाले आहे.

केरळ राज्यात दारूबंदी रद्द होणार ?

राज्य सरकारांच्या मुख्य मंत्र्यांची दिल्ली येथे एक परिषद भरविण्यात आली होती. त्या वेळी अनेक मुख्य मंत्र्यांनी आप-आपल्या राज्यांतील आर्थिक परिस्थितीचा आढावा मध्यवर्ती सरकारला सादर केला. केरळचे मुख्य मंत्री श्री. नंबुद्रीपाद ह्यांनी मध्यवर्ती सरकारशी बोलणी करताना राज्यातील दारूबंदी रद्द करण्याचा आपला मनोदय कळविला. राज्य सरकारला जरूर असणारा अधिक पैसा ह्या मार्गाने गोळा करता येईल असे त्यांचे म्हणणे आहे. केरळच्या सरकारी नोकरांना जादा महागाई भत्ता देण्यात यावयाचा आहे. पण त्यासाठी लागणारा पैसा राज्य सरकारलाच उभारावा लागणार आहे. मध्यवर्ती सरकार वाढीव महागाई भत्त्याची जबाबदारी स्वीकारण्यास तयार नाही. राज्यांतील दारूबंदी रद्द केली तर उत्पन्न ९ कोटी रुपयांनी वाढेल आणि जादा महागाई भत्ता देणे शक्य होईल असे श्री. नंबुद्रीपाद ह्यांना वाटते.

लाखेच्या धंद्यावर ओढवलेले संकट

हिंदमधील लाखेचा धंदा संकटग्रस्त झाला आहे. लाखेच्या किमती तर घसरल्या आहेतच; पण प्रतिकूल हवामानामुळे लाखेचे उत्पादनही घटले आहे. ह्याच वेळी निर्यातीतही घट होत आहे. त्यामुळे ह्या धंद्यात गुंतलेल्या ४० लाख लोकांच्या पुढे विकट प्रसंग ठाकला आहे. आसाम, गुजरात, मध्यप्रदेश, बिहार, पश्चिम बंगाल, ओरिसा आणि महाराष्ट्र ह्या राज्यांतील आदिवासीच ह्या धंद्यात मुख्यतः काम करतात. ह्या आदिवासींच्या कित्येक पिढ्यांना दुसरा व्यवसायच माहित नाही. त्यामुळे उदरभरणासाठी दुसरे काही काम करणे त्यांना अशक्य झालेले आहे. लाखेच्या धंद्याचे एक वैशिष्ट्य असे की तो निर्यातीवरील चढउतारावर अवलंबून आहे. गेल्या काही वर्षांत जगातील लाखेची मागणी झपाट्याने कमी होत चालली आहे. १९५५ साली भारताने २८ हजार, ८०० टन लाखेची निर्यात केली. ती कमी होता होता १९६५ साली अवघी १४ हजार टनच निर्यात झाली. गेल्या तीस वर्षांत निर्यातीचा हा सगळ्यात कमी आकडा आहे. भारताशिवाय थायलँड हा एकच देश लाख उत्पादन करतो. गेल्या काही वर्षांत थायलँडची लाखेची निर्यात मात्र वाढत आहे. भारताच्या ह्या वस्तूच्या बाजारपेठेत तो देश आपला जम बसवीत चालला आहे. अमेरिका भारताच्या लाखेचे प्रमुख गिन्हाईक आहे. १९५९-६० सालात अमेरिकेने भारताकडून ११,४५१ टन लाख विकत घेतली. पण पुढील सहा वर्षांच्या अवधीत अमेरिकेची खरेदी अवघी १,९८४ टनांपर्यंत साली घसरली. ह्याच अवधीत रशिआकडून होणारी खरेदी मात्र वाढली. १९५९-६० साली रशिआने ८२१ टन लाख घेतली होती. १९६५-६६ साली रशिआने २,६४९ टन लाख खरेदी केली. हा धंदा वाचविण्यासाठी स्टेट ट्रेडिंग कॉर्पोरेशन प्रयत्न करीत आहे.

बिहारमधील दुष्काळग्रस्तांना परदेशांची मदत

बिहारमधील दुष्काळग्रस्तांना मदत करण्यासाठी परदेशांतील लोक झटत आहेत. हॉलंड, अमेरिका आणि कॅनडा ह्या देशांतील काही संघटनांनी मिळून संयुक्त राष्ट्रसंघटनेतर्फे ही मदत देण्याचे ठरविले आहे. सुमारे २४ लाख रुपयांची रक्कम गोळा करण्यात आली आहे. त्यापैकी ७ लाख रुपयांची रक्कम लवकरच बिहार राज्य सरकारच्या हवाली करण्यात येईल आणि बाकीची संयुक्त राष्ट्रसंघटनेमार्फत मदत कार्यासाठी खर्च करण्यात येईल. बिहारमध्ये केवळ धान्याचा तुटवडा आहे असे नाही. अनेक सेड्यांतून पाण्याचीही अतिशय टंचाई आहे. पाणीटंचाईला तोंड देण्यासाठी एक चतुरस्र योजना आखण्यात आली आहे. मदतीचा उपयोग करून नलिकाकूप सोदण्याचे व भूमिगत पाणी उपलब्ध करून देण्याचे कार्य करण्यात येणार आहे. देणगीदारांना योग्य वाटल्यास शेतीचा विकास साधण्यासाठीही तिचा विनियोग करण्यात येईल.

दिल्ली शहरातील गुन्हेगारीत झालेली वाढ

मोठ्या शहरांतून दाटीवाटीने वस्ती करून राहणाऱ्या लोकांची संख्या गेल्या काही वर्षांत वाढत चालली आहे. लोकसंख्येचे केंद्रीकरण झाल्यामुळे अशा शहरांत अनेक प्रकारचे बिकट प्रश्न उत्पन्न होतात. गलिच्छ वस्त्यांचा प्रश्न हा त्यांपैकीच एक आहे. तथापि ह्या प्रश्नाकडे केवळ आरोग्याच्या दृष्टीने पाहून चालणार नाही. ह्या वस्त्यांतून गुन्हेगारीला पोषक असे वातावरण निर्माण होते, हेही लक्षात घेतले पाहिजे. दिल्ली-सारखी भारताची राजधानीसुद्धा वाढत्या गुन्हेगारीने कलंकित झालेली आहे. मध्यवर्ती सरकारच्या अमलाखाली असलेल्या ह्या शहरातील गुन्हेगारी तेथील अधिकाऱ्यांना डोकेदुखी होऊन बसली आहे. गुन्हेगारांच्या वाढत्या हालचालीमुळे कायदा व सुव्यवस्था राखण्याचे कामही अवघड होत चालले आहे. काही खुनाचे गुन्हे आणि स्त्रियांच्या अपहरणाचे गुन्हे सर्वांच्या तोंडी झालेले आहेत. दिल्लीच्या प्रमुख शासकाने दिलेल्या माहितीप्रमाणे गेल्या १५ महिन्यांच्या अवधीत दिल्लीतून २४९ तरुणांचे अपहरण करण्यात आले. त्यांपैकी २२० जणांचा पत्ता लावून त्यांना स्वस्थानी परत आणण्यात पोलिसांना यश आले आहे. दिल्ली शहराच्या गरजेच्या मानाने पोलिसांच्या संख्येत व्हावी तितकी वाढ झालेली नाही. सध्या शहरातील पोलिसांची संख्या १६ हजार आहे. दोन वर्षांपूर्वी तर ती १४ हजारच होती. ह्या दोन वर्षांच्या कालात शहरातील नव्या वस्तीत खूपच वाढ झालेली आहे. अपुऱ्या संख्येमुळे पोलिसांना सगळीकडे नीट लक्ष देणे अर्थातच कठीण जात आहे. अलीकडे दिल्लीमधील पोलिसांनी जो संप केला होता त्याला अनेक कारणे आहेत. कामाचा जबरदस्त ताण पडल्यामुळेही संपाला पोषक वातावरण तयार झाले असावे.

व्हिएटनाममधील युद्धाला पाकिस्तानचा विरोध

पाकिस्तानचे अमेरिकेतील वकील मि. आगा हिलाली ह्यांनी व्हिएटनाममधील युद्धाला पाकिस्तानचा विरोध व्यक्त केला आहे. आग्नेय आशिया लष्करी करारातील देशांच्या प्रतिनिधींच्या बैठकीत ते बोलत होते. ते म्हणाले की, आशियात गेली कित्येक वर्षे हे युद्ध चालू आहे, इतकेच नव्हे, तर त्याची तीव्रता वाढतच चाललेली आहे. ह्या युद्धातून सध्यापेक्षाही मोठ्या युद्धाचा प्रसंग ओढविण्याची शक्यता दिसत आहे. पाकिस्तानमधील लोकांचे राहणीचे मान वाढविण्याचे प्रयत्न करण्यात येत आहेत. त्यासाठी पाकिस्तानच्या साधनसंपत्तीचा विकास घडवून आणण्याचे कार्य महत्त्वाचे आहे. तसे न झाल्यास आर्थिक भरभराट साधण्याचे काम कठीण, किंबहुना अशक्य होणार आहे. व्हिएटनाममध्ये चालू असलेल्या युद्धामुळे पाकिस्तानची आर्थिक प्रगती सुटत आहे.

अमेरिकेच्या मदतीच्या परतफेडीचा हिशोब

संपन्नतेच्या आणि समृद्धीच्या शिखरावर असणारा एक मोठा देश ह्या नात्याने अमेरिका जगातील गरजू देशांना आर्थिक मदत देत आहे. मदतीपैकी काही भाग देणगीदाखल असला तरी मोठा हिस्सा परतफेडीच्या अटीवर देण्यात घेत असतो. आर्थिक व्यवहारांच्या प्रचलित नियमांना धरून परतफेड करणे हे रास्तच ठरते. तथापि, लंडन स्कूल ऑफ इकॉनॉमिक्स ह्या संस्थेचे प्राध्यापक टिटमस ह्यांनी ह्या प्रकरणी नवाच दृष्टिकोण मांडला आहे. त्यांच्या मताने अमेरिकेने परदेशांना दिलेली मदत केव्हाच परतफेड करण्यात आलेली आहे. युद्धोत्तरकालात १९४८ पासून अमेरिकेने परदेशांना मदत देण्यास प्रारंभ केला तेव्हापासूनच्या अठरा वर्षांच्या अवधीत अमेरिकेने परदेशांतील १ लाख डॉक्टर्स आणि शास्त्रज्ञ ह्यांना अमेरिकेत आकृष्ट केले आहे. इतक्याजणांना अमेरिकेतच शिक्षण घ्यावे लागले असते तर निदान ३ हजार कोटी रुपये खर्च करावे लागले असते. म्हणजे त्यांच्या शिक्षणासाठी इतर देशांनी केलेल्या खर्चाचा फायदा मात्र अमेरिका घेत आहे. ह्याचाच अर्थ असा होतो की, अमेरिकेला इतकी रक्कम मदतीच्या परतफेडीपोटी मिळालेली आहे. अमेरिकेतील उच्च राहणीच्या मानाचे व तेथे मिळू शकणाऱ्या संधीचे आकर्षण वाढून अनेक परदेशी तज्ज्ञ तेथे जातात व स्थायिक होण्याचा प्रयत्न करतात. बुद्धिमान व कुशल लोकांचा अमेरिकेत वाहणारा हा ओष इतर देशांना नुकसानकारक ठरतो. प्राध्यापक टिटमस ह्यांनी असा हिशोब केला आहे की, इंग्लंडमध्ये एका डॉक्टरचे शिक्षण पूर्ण करण्यासाठी २ लाख रुपये खर्च करावे लागतात. ब्रिटनसारख्या प्रगत देशाला जर बुद्धीची ही निर्यात परवडत नाही तर भारतासारख्या गरीब देशाला ती किती जाचक होत असेल त्याची कल्पनाच केलेली बरी.

बिहारमधील धरणांमुळे दुष्काळ टळला नाही

बिहारमध्ये गेल्या १०० वर्षांत पडला नाही असा भयंकर दुष्काळ पडला आहे. लक्षावधी लोक हाडांच्या सापळ्यासारखे दिसत आहेत. ज्या भागात दुष्काळाची तीव्रता सर्वांत अधिक आहे त्या भागापासून दामोदर नदी योजनेतील मोठमोठे तलाव फारसे दूर नाहीत. बोधगंगा जिल्हा दुष्काळग्रस्त आहे. तेथून तिलया धरण ३० मैलांपेक्षाही कमी अंतरावर आहे. कोनार धरण ५० मैलांवर आहे. आणखी ३० मैलांवर बोर्करो धरण आहे. पाण्याने भरलेल्या ह्या तलावांचा दुष्काळ टाळण्याच्या कामी काही उपयोग होण्यासारखा नाही. एक कारण असे की, दुष्काळग्रस्त भागापेक्षा धरणे ही सालच्या पातळीवर आहेत. दुसरे असे की, धरणांची बांधणीच मुळी पूरनियंत्रण करण्यासाठी आणि वीजनिर्मितीसाठी करण्यात आलेली आहे. दुष्काळग्रस्त भागातील भूमिगत पाणी शोधण्याचे फारसे प्रयत्न करण्यात आलेले नाहीत.

उद्योगपती जे. आर. डी. टाटांची स्पष्टोक्ती

सुप्रसिद्ध उद्योगपती श्री. जे. आर. डी. टाटा ह्यांनी देशाचा आर्थिक व्यवहार सुसूत्र चालण्यासंबंधी आपले विचार स्पष्टपणे व्यक्त केले आहेत. श्री. टाटा म्हणतात की देशाची अर्थव्यवस्था नीट चालविण्याचे काम तज्ज्ञांचे आहे. त्यांच्याकडे हे काम सोपविण्यात आले पाहिजे. पुढारलेल्या देशांतील ह्याबाबतचे धोरण लक्षात घेण्यासारखे आहे. अमेरिका, फ्रान्स, रशिया-सारख्या प्रगत देशांतून आर्थिक जीवनाची सूत्रे धंदेवाईक तज्ज्ञांकडे सोपविण्याची वृत्ती वाढत आहे. व्यावसायिक कौशल्य आणि मुरब्बीपणा ह्यांना तेथे अधिकाधिक महत्त्व देण्यात येऊ लागले आहे. भारतामधील सध्याच्या सरकारात असलेले लोक ध्येयवादी असतील; परंतु अर्थव्यवहारांची जबाबदारी सांभाळण्याच्या बाबतीत ते नवखेच म्हणावे लागतील. त्यांना नवखे म्हणण्याने त्यांचा अपमान होतो असे मानण्याचे कारण नाही. सध्या देशापुढे एकापेक्षा एक मोठे आणि अवघड असे प्रश्न उभे राहिलेले आहेत. ह्या प्रश्नांची सोडवणूक करण्याचे काम केवळ राजकारणी लोकांकडे सोपवून भागणार नाही. उद्योगधंद्यांच्या संचालनाचा ज्यांना अनुभव नाही तेही ह्या कामी उपयोगी पडण्यासारखे नाहीत. अलीकडे समाजवाद हा शब्दप्रयोग अनेक वेळा वापरण्यात येतो. पण समाजवादाच्या लोकांच्या कल्पना मात्र फार जुन्या झालेल्या आहेत. कित्येक सरकारी नोकरांच्या समाजवादासंबंधीच्या कल्पनाही जुन्या झालेल्या आहेत. त्यांपैकी कित्येकांच्या समाजवादाच्या कल्पना ५० ते ६० वर्षांपूर्वीच्या आहेत. मार्क्सपासून उचललेल्या कल्पनांच्या पलीकडे अद्याप त्यांची मजल गेलेली नाही. मार्क्सनंतर खुद्द युरोपमध्ये समाजवादाच्या कल्पनेचा कसा विकास झाला हे त्यांना माहित नाही.

कोळशाच्या उत्पादनातील वाढीमुळे लाभ नाही

हिंदू रुपयाचे अवमूल्यन करण्यात आल्यापासून देशातील कोळशाला परदेशांतील बाजारपेठांत स्पर्धा करण्याचे अधिक सामर्थ्य आलेले आहे. परंतु त्याचा फायदा घेऊन परदेशीय चलन मिळविण्याच्या बाबतीत मात्र प्रगती झालेली नाही. कोळशाच्या खाणीच्या तोंडाशी कोळशाच्या मोठमोठ्या राशी पडून राहिलेल्या आहेत. त्याची देशात ठिकठिकाणी पाठवणी वेळेवर होत नाही आणि परदेशांत मोठ्या प्रमाणावर निर्यातही होत नाही. १९६५ साली दगडी कोळशाचे एकूण उत्पादन ६ कोटी, ९५ लाख टन झाले होते. गेल्या वर्षी कोळशाचे उत्पादन वाढून ते ७ कोटी, ५ लाख टनापर्यंत आले. १९६५ मध्ये भारत-पाक संवर्ष झाला. तेव्हापासून पाकिस्तानची बाजारपेठ भारताला बंद झाली. पाकिस्तान त्याला लागणारा कोळसा आता चीन व पूर्व अफ्रिकेतून आयात करीत आहे. त्याशिवाय इटली, डेनमार्क, अर्जेंटिना, इत्यादी देशांच्या बाजारपेठांनाही भारत मुकला आहे.

सोन्याच्या उत्पादनात झालेली घट

कोलार येथील सोन्याच्या खाणीतील उत्पादन चालू वर्षी खूपच घटले आहे. त्यामुळे त्याच्या उत्पादनाचा खर्चही साहजिकच वाढला आहे. अधिकाऱ्यांच्या अंदाजाप्रमाणे ह्या वर्षी खाणीतून ९१,५०० औंस सांने निर्माण करण्यात येईल. गेल्या सहा वर्षांत झालेल्या सोन्याच्या उत्पादनाच्या मानाने हे उत्पादन सर्वांत कमी आहे. सोन्याच्या प्रत्येक औंसाच्या उत्पादनाची किंमत ४५० रुपयापर्यंत वाढली आहे. १९६१ पासून किमतीत झालेली ही वाढ अधिकतम अधिक आहे. खाणीच्या विभागात पडलेल्या पावसामुळे खाणीत पाणी साचले. त्यामुळे आणि कामगारांच्या महागाईभच्यात वाढ केल्यामुळे सोन्याच्या उत्पादनाचा खर्च वाढला आहे. पुढील वर्षी १ लाख औंस सोन्याचे उत्पादन होईल असा अंदाज करण्यात आला आहे.

टेलिफोनच्या देशी भाषांतील डायरेक्टच्या

टेलिफोन डायरेक्टरीच्या तामीळ व कन्नड भाषांतील आवृत्त्या अनुक्रमे मद्रास व म्हैसूर राज्यांतून लवकरच प्रसिद्ध करण्यात येणार आहेत. उत्तर प्रदेशात पोस्ट व टेलिग्राफ खात्याने पहिल्या प्रथमच हिंदी भाषेतील डायरेक्टरी प्रसिद्ध केली आहे. ह्या डायरेक्टरीत ८०० पृष्ठे आहेत आणि त्यात राज्यातील २६० टेलिफोन एक्चेंजमधील सर्व टेलिफोन ग्राहकांची नावे छापण्यात आली आहेत. अशाच प्रकारच्या हिंदी आवृत्त्या राजस्थान व मध्यप्रदेशात लवकरच प्रकाशित करण्यात येणार आहेत. पोस्ट व तार खात्याने भारतामधील सर्व प्रादेशिक भाषांतून अशा डायरेक्टच्या प्रसिद्ध करण्याचा निर्णय घेतलेला असून त्याप्रमाणे कारवाई करण्यात येत आहे.

अवमूल्यनाचा उद्देश साध्य झाला नाही

फेडरेशन ऑफ इंडियन चॅम्बर्स ऑफ कॉमर्स अँड इंडस्ट्रीज ह्या संघटनेने भारताच्या निर्यातीसंबंधीचे एक विवरण प्रसिद्ध केले आहे. त्यात दिलेल्या माहितीप्रमाणे रुपयाचे अवमूल्यन करण्यात आल्यानंतर निर्यातीत वाढ होईल ही अपेक्षा फोल ठरली आहे. अवमूल्यनाने निर्यातीला जोराची चालना मिळण्याचे तर बाजूलाच राहिले, उलट ताग, कापड व चहासारख्या प्रमुख निर्यातीत मोठ्या प्रमाणावर घट मात्र झालेली आहे. १९६६-६७ सालात निर्यात व्यापारात त्या पूर्वीच्या वर्षाच्या मानाने १४.२ कोटी डॉलर्स किमतीच्या मालाची घट झालेली आहे. देशातच अनेक प्रकारच्या मालाची तूट असली तरी निर्यात वाढविण्याचे प्रयत्न सातत्याने करण्यात आले असते तर त्यांना यश आले असते. भारतामधून निर्यात होणाऱ्या परंपरागत मालावर अवमूल्यनानंतर निर्यात कर बसविल्यामुळे निर्यात घटली असे मत व्यक्त करण्यात आले आहे.

आशियाच्या मदतीसाठी जपान तयार

आग्नेय आशियातील मागासलेले देश आपली आर्थिक भरभराट घडवून आणण्याचे प्रयत्न करीत आहेत. ह्या विकसनशील देशांना मदत करण्याची तयारी जपानने दाखविली आहे. आग्नेय आशियातील देशांच्या विकासाचा विचार करण्यासाठी सरकारी पातळीवर जी परिषद मॅनिला येथे भरविण्यात आली, तिला हजर राहण्यासाठी जपानचे परराष्ट्र-मंत्री आले होते. त्यांनी मदतीची ही घोषणा केली. जपानच्या ठोक राष्ट्रीय उत्पन्नापैकी ०.७३ टक्के ते १ टक्का उत्पन्न ह्या कामी वेचण्याची जपानची तयारी असल्याचे त्यांनी सांगितले. ते पुढे म्हणाले की, ही मदत आशिया विकास बँकेतर्फे देण्यात येईल आणि मदत जरूर असणाऱ्या देशांना ती सुलभ अटीवर उपलब्ध करण्यात येईल. पॅसिफिक महासागरावरील परिसरात असणाऱ्या सर्व देशांचे हितसंबंध लक्षात घेऊन ह्या प्रश्नाकडे विशाल दृष्टीने पाहण्यात आले पाहिजे. कारण, ह्या भागातील देशांना स्वैर्य आणि भरभराट ह्यांचा लाभ झाल्याशिवाय जगात खऱ्या अर्थाने स्वैर्य आणि समृद्धी स्थापन होणार नाही. आर्थिक विकासासाठी आशियातील देशांनी परस्परांशी सहकार्य केले पाहिजे. अशा सहकार्याच्या पायावरच आशियातील देश आपली भरभराट घडवून आणू शकतील. ही भरभराट साध्य झाली तर आशियातील देशांतील लोकांना सुखी जीवनाचा लाभ तर करून देता येईलच; पण शिवाय त्या देशांनी आपली प्रादेशिक जबाबदारी पार पाडल्याचे समाधानही त्यांना लाभेल. जपान आशियातील देशांचे औद्योगिकरण लांबविण्याचा प्रयत्न करील आणि त्या देशांच्या कच्च्या मालाची पुरवठा केंद्रे म्हणून उपयोग करील ही टीका निरावार आहे.

रेल्वे फाटकावर होणाऱ्या अपघातांविरुद्ध इलाज

भारतात पसरलेल्या विस्तीर्ण रेल्वे मार्गावर अनेक ठिकाणी रूळ ओलांडण्यासाठी रस्त्यावर फाटकांची व्यवस्था असते. सर्वच फाटकांवर उघडझाप करण्यासाठी माणूस ठेवणे अगर पूल बांधणे स्वर्चाच्या दृष्टीने परवडत नाही. परिणामी बैलगाड्या, मोटारी अगर पादचारी अचानक गाडीसाली सापडतात व दगावतात. बंगलोर येथील टेलिफोन इंडस्ट्रीज कारखान्याने अशा फाटकावर बसविण्यासाठी एक दिवा तयार केला आहे. रुळावरून येणारी गाडी फाटकापासून काही ठराविक अंतरावर आल्यावर हा दिवा कित्येक मिनिटे सारखी उघडझाप करीत राहतो. त्यामुळे रूळ ओलांडणाऱ्या वाहनांना व माणसांना धांबण्याचा इशारा मिळतो. अशा प्रकारचे १२ दिवे रेल्वे फाटकावर बसविण्यासाठी नुकतेच रेल्वेच्या हवाली करण्यात आले आहेत.

१९६६ साली कापडाच्या निर्यातीत बरीच घट

रुपयाचे अवमूल्यन करण्यात आल्यानंतर भारताच्या कापडाच्या निर्यातीत बरीच घट झाल्याचे अधिकृतरीत्या जाहीर करण्यात आले आहे. १९६६ साली निर्यातीत १६.७ टक्के घट झाली. जानेवारी १९६७ मध्ये ३१५.७ लाख चौरस मीटर कापड निर्यात करण्यात आले. १९६६ च्या जानेवारी महिन्यात ३९८.९ लाख चौरस मीटर कापडाची निर्यात झाली होती. सुताच्या निर्यातीतही अशीच घट झालेली आहे. १९६६ साली जानेवारी महिन्यात १०.७ लाख किलोग्रॅम वजनाचे सूत निर्यात करण्यात आले होते, तर १९६७ साली जानेवारीत ८ लाख किलोग्रॅम सुताचीच निर्यात झाली. १९६५ साली निरनिराळ्या देशांना कापडाची जी निर्यात करण्यात आली त्या मानाने १९६६ साली कमी करण्यात आली. ब्रिटन, एडन, इराणच्या आखातामधील बंदरे, केनिया, टॅन्झानिया, सूडान आणि मॅलेेशिया ह्या देशांना करण्यात आलेल्या निर्यातीत विशेष घट झाली आहे. १९६६ सालच्या दुसऱ्या सहामाहीत ब्रिटनकडील निर्यातीत चांगलीच घट झाली. कापडावरील जकाती व निर्यातीमधील हिस्सेदारी युरोपियन सामायिक बाजारपेठेतील देशांनी पूर्णपणे रद्द केली आहे. त्यामुळे पश्चिम युरोपात हिंदी कापडाला तीव्र स्पर्धला तोंड द्यावे लागेल. फ्रान्स व इटली ह्या देशांकडील भारताची निर्यात बरी आहे. पण, आर्थिक मंदीमुळे बेल्जम, पश्चिम जर्मनी व हॉलंड ह्या देशांकडील निर्यात घटली आहे. पूर्व युरोपातील देशांना करण्यात येणाऱ्या कापडाच्या निर्यातीत मात्र बरीच वाढ झालेली आहे. रशियाकडील निर्यातही वाढली आहे. १९६७ साली ह्या देशांना होणारी कापडाची निर्यात वाढेल अशी अपेक्षा आहे.

हस्तव्यवसायाच्या वस्तूंचे प्रदर्शन

जपानमधील टोकिओ शहरात हिंदूमधील हस्तव्यवसायाच्या वस्तूंचे प्रदर्शन भरविण्यास आले होते. ते आठवडाभर सुरू होते. प्रदर्शन भरविण्यात जपानमधील हिंदी वकिलातीने व एअर इंडिआने मदत केली. हातमाग व हस्तव्यवसायाच्या वस्तूंच्या निर्यातीला प्रोत्साहन देणाऱ्या मंडळाच्या पुरस्काराने प्रदर्शन आयोजण्यात आले होते. प्रदर्शनात ग्रामोद्योगातील वस्तू, हातमागावरील कापड आणि इतर कलापूर्ण वस्तू ठेवण्यात आल्या होत्या. जपानमधील मित्रसुकुशी डिपार्टमेंट स्टोअरमध्ये भरविण्यात आलेले हे प्रदर्शन मोठ्या प्रमाणावर होते. प्रदर्शनात मांडलेल्या वस्तूंनी जपानमधील लोकांचे लक्ष ताबडतोब वेधून घेतले. अनेक नागरिकांनी प्रदर्शनातील वस्तू विकत घेतल्या. वस्तू स्वस्त असल्या तरी त्यांच्या दर्जाबद्दल अधिक कसोशी राखण्यात आली पाहिजे, असे मत व्यक्त करण्यात आले.

यंत्रादिकाच यंत्रे चालविणाराही महत्त्वाचा

पिलानी येथील बिलॉ इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलजी ह्या संस्थेतील विद्यार्थ्यांना प्रमाणपत्रे देण्याचा समारंभ श्री. जी. एल. मेहता यांच्या अध्यक्षतेखाली पार पडला. ह्या प्रसंगी बोलताना श्री. मेहता ह्यांनी मोलाचे विचार व्यक्त केले आहेत. भारताच्या उद्योगीकरणात तंत्रज्ञानाला स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतर असाधारण महत्त्व प्राप्त झालेले आहे. आधुनिक उत्पादनात अथवावत् यंत्रांचा व ती चालविण्यासाठी लागणाऱ्या तांत्रिक ज्ञानाचा प्रभाव मोठा आहे. परंतु देशी अगर परदेशी यंत्रांची उभारणी करणे म्हणजे उद्योगीकरण नव्हे. ही यंत्रे चालविण्यासाठी लागणारी माणसे मुदाम शिकवून तयार केली नाहीत तर त्यांच्यापासून अपेक्षित फलप्राप्ती होणार नाही. म्हणूनच श्री. मेहता ह्यांनी यंत्रकौशल्यात तरबेज असलेल्या माणसांचे 'भांडवल' सर्वांत मोलाचे आहे असे म्हटले आहे. त्याचबरोबर त्यांनी आणखी एका मुद्यावर जोर दिला आहे. औद्योगिक प्रगती साधताना भारतासारख्या मागासलेल्या देशाला परदेशांतील तंत्रज्ञानावर सर्वस्वी भिस्त टाकून भागणार नाही, हे श्री. मेहता ह्यांनी स्पष्ट केले आहे. परदेशांतील तंत्रज्ञान त्या त्या देशांतील परिस्थितीतून उगम पावलेले असते. म्हणजे असे की, त्यांच्या गरजा लक्षात घेऊन ह्या ज्ञानाचा श्रीगणेश घातला गेलेला असतो. भारतात मात्र पुष्कळदा वेगळे दृश्य दिसते. परदेशांतील तंत्रज्ञान व ते वापरण्याच्या पद्धती जशाच्या तशा भारतात आणल्या जातात. देश-काल-परिस्थितीचा विचार न करता त्यांचा उपयोग केला जातो. शिवाय बदलणारी आर्थिक परिस्थिती आणि लोकांच्या आकांक्षा यांचीही दखल घेतली जात नाही. त्यामुळे भारताच्या पंचवार्षिक योजनांचा जितका फायदा व्हावयास पाहिजे तितका होत नाही, असे मत श्री. मेहता ह्यांनी व्यक्त केले.

स्वनिज संपत्तीचा आधुनिक पद्धतीने शोध

हिंदूमधील स्वनिज संपत्तीच्या शोधाला अद्याप पुष्कळ वाव आहे. आधुनिक जीवनात स्वनिज संपत्तीला महत्त्वाचे स्थान असल्यामुळे ह्या संपत्तीचा शोध त्वरेने लावण्याची गरज आहे. स्वनिज तेलाच्या सांठ्याबाबत आतापर्यंत बरेच काम झाले आहे. परंतु इतर स्वनिजाबाबत अशी स्थिती नाही. मध्यवर्ती सरकारच्या साणी व स्वनिज खात्याने ह्या संपत्तीची पाहणी व शोध करण्यासाठी नव्या पद्धतीचा स्वीकार करण्याचे ठरविले आहे. ह्या पद्धतीत अथवावत् साधनाबरोबरच विमानाचाही वापर करण्यात येतो. स्वनिजाच्या पाहणीच्या कामात अमेरिकेचे सहकार्य मिळविण्यात आले आहे. आंध्र प्रदेश, राजस्थान आणि बिहार ह्या राज्यांना पाहणीत प्राधान्य देण्यात येईल. कारण तेथे स्वनिज संपत्ती अधिक विपुल आहे. पाहणीसाठी ४.५ कोटी रुपये खर्च येईल.

खादीची सक्ती नाही

पंजाब सरकारने एक हुकूम काढून सरकारी खात्यावरील खादीच्या कापडास प्राधान्य देण्याची सक्ती काढून टाकली आहे. टिकाऊपणा आणि स्वस्तपणा ह्या दृष्टीने त्यांनी ह्यापुढे कोणतेही कापड घेण्यास हरकत नाही; खादी घेण्यासही मज्जाव नाही.

इंजिनिअर्समधील बेकारी

ओरिसा सरकारने आपल्या राज्यातील इंजिनिअरिंग शाळांतील विद्यार्थ्यांची संख्या पन्नास टक्क्यांनी कमी करण्याचे ठरविले आहे. इंजिनिअरिंग ओव्हरसिअर्समधील वाढत्या बेकारीचा हा परिणाम आहे.

कमिशन मिळविण्यासाठी १५ वर्षांच्या मुलावर संततिप्रतिबंधक शस्त्रक्रिया

मद्रासमधील कुटुंबनियोजनाच्या एका अधिकृत फील्ड वर्करने एका १५ वर्षांच्या मुलावर संततिप्रतिबंधक शस्त्रक्रिया घडवून आणली, त्याबद्दल मुलाच्या वडिलांनी तक्रार नोंदविल्यावरून त्या फील्ड वर्करला अटक करण्यात आली आहे. मुलाकडून शस्त्रक्रियेसाठी अर्जावर अंगठा घेतला, त्यात त्याचे वय २७ वर्षांचे दिले असून त्याला तीन अपत्ये आहेत असे खोटेच लिहून घेण्यात आले आहे. कुटुंबनियोजनाच्या प्रचारासाठी, शस्त्रक्रियेकरिता जे पेशंट मिळविण्यात येतात, त्या प्रत्येकाच्या बाबतीत एजंटाला सरकारकडून ३० रुपये कमिशन मिळते. ते मिळविण्यासाठी एजंट कोणत्या थराला जाऊ शकतात त्याचे हे विदारक उदाहरण आहे.

द. सा. द. शे. रुपये

७.६२/-

पर्यंत व्याज आपण मिळवू शकता
ठेवीची मुदत मोठी म्हणजे
व्याज मोठे

एकतीस वर्षांची तपश्चर्या सांगते
इथे ठेवींना पूर्ण संरक्षण मिळते.

दि युनायटेड
वॅस्टर्न
बँक लि.

मुख्य कचेरी :- सातारा
सत्तावीस शाखा

साखरेच्या उत्पादनातील घटीचा परिणाम

साखरेचे चालू हंगामातील उत्पादन १२ लाख टनांनी घटणार असल्याने रासायनिक कारखान्यांपैकी काही कारखान्यांवर आपत्ती ओढवणार आहे. साखरेचे उत्पादन करणारे काही कारखाने अल्कोहलची निर्मिती करीत असतात. पण, साखरेचे उत्पादनच घटल्यामुळे अल्कोहलच्या उत्पादनातही घट होणे अपरिहार्य आहे. सुमारे २ कोटी गॅलन कमी अल्कोहल होईल असा अंदाज करण्यात आला आहे. हा सरकारी अंदाज असला तरी अगदी अलीकडील माहितीप्रमाणे अल्कोहलच्या उत्पादनात ह्यापेक्षाही अधिक घट होण्याची शक्यता आहे. कारण, साखरेचे उत्पादन १२ लाख टनांनी घटण्याचा जबरदस्त संभव आहे. पण तसे झाले नाही आणि अल्कोहलचे उत्पादन २ कोटी गॅलन्सनी घटले तरीही अल्कोहल लागणाऱ्या रासायनिक कारखान्यांना ते

जाचक ठरणार आहे. सध्याच कृत्रिम रासायनिक द्रव्ये तयार करणारे काही कारखाने बंद पडले आहेत. अल्कोहल आणि उसाच्या रसाची मळी हे पदार्थ राज्य सरकारांच्या अधिकार-कक्षेत आहेत. त्यामुळे त्याच्या वाटपाची एकसूत्री व्यवस्था करणे अवघड आहे. दुसरे असे की ह्या पदार्थांच्या निर्मितीच्या बाबतीत अधिक उत्पादन करणारी व तुटवडा असणारी राज्ये पर-स्परांपासून फार अंतरावर आहेत. त्यामुळे त्यांची वाहतूक अडच-णीची व अव्यवहार्य आहे. महाराष्ट्र आणि म्हैसूर ही राज्ये ह्या बाबतीत शिलकीची आहेत. उत्तर प्रदेश आणि बिहार ही राज्ये तुटीची आहेत. परदेशांतून आयात करण्यासही परिस्थिती अनुकूल नाही. त्याची वाहतूक अतिशय महागात पडेल हे तर झाले. पण परदेशांतून आयात करावयाची तर त्यासाठी परदे-शीय चलन थावे लागेल. परदेशीय चलनाच्या टंचाईमुळे ही गोष्ट शक्यतेच्या कोटीत नाही.

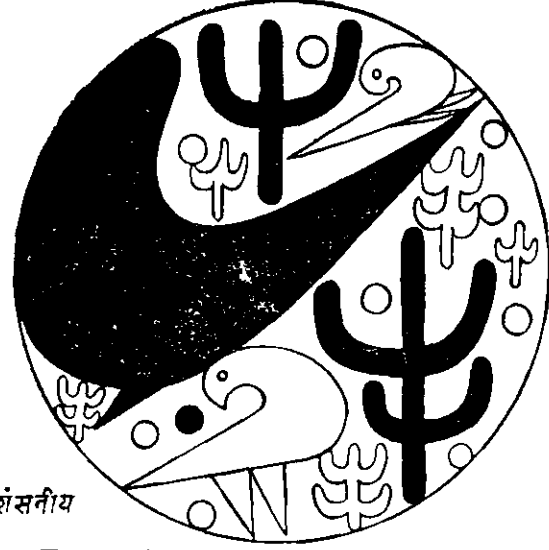

येत्या दोन हंगामात अन्नधान्याच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण होण्याचा आपला निर्धार आहे. त्यासाठी....

- पाण्याचा खेवन् खेव शेतीसाठी वापरला पाहिजे.
- दुबार पिके घेतली पाहिजेत.
- संकरित बियाणे वापरले पाहिजे.

महाराष्ट्राची स्वयंपूर्णता ही आजची प्रतिज्ञा

प्रसिद्धि संचालक, महाराष्ट्र शासन, मुंबई

नित्य नवे, फॅशनेबल आणि प्रशंसनीय

ठाकरसी फॅब्रिक्स

फॅशनसाठी सर्वोत्तम निवड

सॅनफोराइज्ड लेबल असलेले कापड

SANFORIZED

ठाकरसी ग्रुप

- धी हिंदुस्तान स्पिनिंग अँड विव्हिंग मिल्स कं. लि.
- धी इंडियन मॅन्युफॅक्चरिंग कं. लि.

TM-56 MR

हे पत्र पुणे वेठ शिवाजीनगर घ. नं. ९९५/९ आर्यभूषण छापखान्यात या वृत्तपत्राचे मालक श्री. श्रीपाद वामन काळे यांनी छापिले व 'दुर्गाधवास' ८२३ शिवाजीनगर (पो. ऑ. डेकन जिमखाना), पुणे ४, येथे प्रसिद्ध केले.